

Lengyelek¹

A magyarországi lengyelség története majdnem olyan régi keletű, mint a magyar állam létezése a Kárpát-medencében. A magyarországi kapcsolatok Szent László királlyal kezdődtek, akinek édesanyja Richéza, II. Miciszláv lengyel király leánya volt. László király 1046 körül Lengyelországban született. A magyarországi Polonia életének fejezetei a középkori, királyi Buda városának létrejöttével kezdődnek, amely a 13. század közepén a IV. Béla király által emelt vár szomszédságában alakult ki. A király leányai, Szent Kinga és Boldog Jolán lengyel fejedelmek, Szemérmes Boleszló, illetve Istenfélő Henrik feleségei lettek. Nagy Lajos király uralkodása alatt (1370–1382) jött létre az első, I. Ulászló uralkodása idején (1440–1444) pedig a második magyar–lengyel perszonálunió. Mátyás király egyik tanácsadója, Bylicai Márton asztronómus, ugyancsak lengyel volt. A Magyar Királyság területén lengyel tudósok, művészek, iparosok telepedtek meg, ugyanakkor zárt, falusi települések is létrejöttek a kora középkortól kezdve – mindemellett a magyarországi lengyel jelenlét folytonosságáról csak a 18. század kezdetétől fogva beszélhetünk. A lengyelek a 18. században tömbszerűen Magyarország legészakibb csücskében, Liptószentmiklós felett, a mai lengyel határhoz közel éltek, nagyobb tömbjeik másutt nem alakultak ki.

A magyarországi lengyelség történetének legjelentősebb és legfényesebb fejezetei közé tartozik a magyar forradalom és szabadságharc időszaka 1848/49-ben, amelyben Bem és Dembinszky tábornokokkal az élen több ezer lengyel tiszt és közkatoná vett részt. Az akkori, pestbudai lengyel jelenlétről történelemkönyvek, emléktáblák és lengyel hősök halálát őrző síremlékek, Bem József szobra is tanúskodnak. A 19. és 20. század fordulóján ezernyi lengyel telepedett le a dinamikusan fejlődő Budapesten: Kőbányán, Csepelen, Angyalföldön, és környékén, de éltek még lengyelek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is. Falujukat, Derenket, a Horthy-korszakban felszámolták, hogy a kormánynak vadászterületet biztosítsanak. Lengyelek önszerveződésének 1862-től lehetünk tanúi. A két világháború közötti években Kőbányán épült fel az első magyarországi lengyel templom. A II. világháborúban Magyarországon talált menedéket több mint 100 ezer lengyel menekült katona és civil. Budapest volt ekkor a leigázott Lengyelország, és a Párizsban, majd Londonban működő lengyel emigrációs kormány közötti kapcsolattartás központja. A háború befejeztével a kommunista hatalom feloszlatta a lengyel szervezeteket, vagyonukat államosította. Csak az '50-es évek vége hozott bizonyos javulást, amikor 1958-ban lehetőség nyílt az ismételt önszerveződésre, és megalakulhatott a Bem József Egyesület. Az 1980-as évekig a lengyelségnek ez volt az egyetlen fóruma.

A polóniai mozgalmak valódi újjáéledése az 1990-es évekre esik. A Szent Adalbert Egyesületet 1992 óta működik. 1993-ban már 6 ilyen központ működött, 1995-ben 23, 1998-tól pedig 52 lengyel szerveződés működött az ország 14 megyéjében. 1998-ban visszakapták a Lengyel Házat és a Lengyel-templomot, amely 1991-ben a Budapesti Római Katolikus Lengyel Perszonális Plébánia rangot kapta. A művészet és tudomány művelői 1996-ban

---

¹ Forrás: <http://www.polonia.hu>.

létrehozták a Magyarországi Lengyel Alkotók Fórumát, az üzleti élet képviselői pedig a „Polonia–Hungaria” Magyarországi Lengyelek Érdekvédelmi Szövetségét.

A lengyel kisebbség létszáma

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint 2580 személy vallotta anyanyelvének a lengyelt, magát lengyel nemzetiségűnek 2962 fő tartotta, a lengyel nemzetiségi hagyományokhoz kötődők száma 3983 volt, a családban, baráti körben a lengyel nyelvet 2659-en használják.² A lengyel kisebbség érdekképviseleteinek becslése szerint a magyarországi lengyel közösség létszáma 10 000 főre tehető. A közösség tagjainak 51,28 százaléka magyar állampolgár, míg a nem Magyarországon születettek aránya 42,03 százalék. A lengyelek ma szétszórtan élnek, egyharmaduk lakik Budapesten, ezenkívül jelentős számban vannak jelen lengyelek Győr, Tatabánya és Miskolc városokban.

Szervezetek

Az 1994-es választások során 7 helyi kisebbségi önkormányzat alakult, majd 1995-ben létrejött a velük szoros együttműködésben dolgozó Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat. Székhelye 1998-ig a Fővárosi Lengyel Kisebbségi Önkormányzattal volt közös. Ma az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat székháza Budapest X. kerületében, az Állomás u. 10-ben található.³ 1998-ban 9 fővárosi kerületben és 24 vidéki településen jöttek létre kisebbségi önkormányzatok. 1999-ben leváltották, majd újraválasztották az országos önkormányzat elnökségét, ez belső ellentétet indukált, melyek mára azonban csillapodtak. 2002-ben 51 helyi lengyel kisebbségi önkormányzatot választottak meg, ebből 15-öt Budapesten, 12-t Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A 2006-os választások eredményeképp 47 lengyel települési kisebbségi önkormányzat alakult, 235 képviselővel. Az eddig említett szervezeteken kívül a győri Piłsudski Történelmi Társaság szerepe vált meghatározóvá. Létrejött még a BAZ Megyei Lengyel Kisebbségi Önkormányzatok Szövetsége, és a Dunántúli Lengyel Önkormányzatok Szövetsége.

A Szent Adalbert Egyesület 1993-tól, a Bem József Egyesület 1995-től szervezett vasárnapi iskolákat. Az OLKÖ kezdeményezte a vasárnapi iskolák tananyagának egységesítését, és a szétszórt iskolák közös igazgatású Lengyel Iskolává szervezését. Az új típusú intézmény jogszabályi háttérét célzó tárgyalások lezárultát követően 2004-től működik az Országos Lengyel Nyelvoktató Iskola.⁴ Az intézmény első tanévében 17 helyiségben, 26 tanár segítségével összesen 273 lengyel tanuló vett részt kiegészítő oktatásban, amelynek része a heti 4 óra lengyel nyelv- és irodalom, valamint a heti 1 tanóra lengyel népismeret. Ezekből a tantárgyakból az elfogadott és rendeletben kihirdetett követelmények teljesítésével akár érettségiig is eljuthatnak a tanulók. Az iskola fejlődése

² <http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/04/tabhun/tabl01/load01.html>.

³ http://www.nemzetpolitika.gov.hu/index.php?main_category=4&action=view_item&item=583.

⁴ <http://www.polonia.hu/index.php/lengyel-iskola>.

folyamatos, jelenleg az intézmény önálló épületének beruházása 2009 szeptemberében valósult meg. Középiskolai szinten ma a budapesti Szent László Gimnáziumban oktatják a lengyel nyelvet, míg a felsőoktatásban több főiskolán és egyetemen folyik polonisztikai képzés.⁵ Ennek keretében van lehetőség a lengyel szakos hallgatók anyaországi részképzéseken való részvételére.

1997-ben az országos önkormányzat létrehozta a Magyarországi Lengyelség Múzeumát és Levéltárát,⁶ melynek 2005-re két vidéki kiállítóhelye is létrejött – Derenk és Emőd-Istvánmajor –, 2003 óta pedig a Külhoni Lengyel Múzeumok Hálózatának tagja. 1998-ban a főváros visszaadta a lengyel közösségnek a kőbányai országos hatáskörű lengyel perszonális plébániatemplom melletti épületet, mely azóta Lengyel Házként működik, és 2003-tól kulturális-szociális tevékenységet lát el, valamint egy lengyel könyvtárat is működtet.⁷ Itt kerül megrendezésre minden évben a Lengyel Keresztény Kultúra Napjai című rendezvény. A lengyel kisebbség létrehozta a „Za kurtyna” színhátszó csoportot, mely 2000-ben „Dom otwarty” néven önállósult.

A magyarországi lengyelek két lapot jelentetnek meg. Havonta megjelenő lap a *Polonia Wegierska*⁸ és negyedévi magazinja a *Glos Polonii*.⁹ A lengyel nyelven sugárzó elektronikus sajtó 1998 óta működik, a Magyar Rádió heti, 30 perces műsorának formájában. 2007 februárjától az MR4 szombatonként 13.30 és 14.00 óra között sugározza lengyel nyelvű adását.¹⁰ Ugyancsak 1998-ban kezdte a Magyar Televízió a kisebbségi műsor sugárzását, a Rondó című, havonta jelentkező műsorban.¹¹

Érdeemes említést tenni még három magyarországi lengyel civilszervezetről: a legtekintélyesebb és legnagyobb taglétszámmal bíró társadalmi szervezet – amely Közép-Európa egyetlen, megszakítás nélkül működő lengyel szervezete – a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület 2008-ban egész éves rendezvénysorozatot szentelt fennállásának 50. évfordulójára.¹² A másik országos kiterjedésű, győri központú társadalmi szervezet az alig évtizedes múlttal rendelkező József Pilsudski Történelmi Társaság volt a kezdeményezője és felállítója a Lengyel–Magyar Barátság Szobrának, amelyet 2007. március 23-án a két ország államelnöke avatott fel Győrött.¹³ Ötletgazdái voltak a lengyel–magyar barátság évenkénti megünneplésének felváltva Magyarország és Lengyelország városaiban. Kezdeményezésüket felkarolta mindkét ország parlamentje és március 24-ét a Magyar–Lengyel Barátság Napjává nyilvánította. A harmadik országos szervezet a Magyarországi Lengyel Katolikusok Szent Adalbert Egyesülete, amely az OLKÖ-vel, s a Lengyel Perszonális Plébániával együtt működteti a Lengyel Házat. 2008-ban az OLKÖ és az országos lengyel

⁵ <http://www.szlgbp.sulinet.hu/>.

⁶ <http://www.polonia.hu/index.php/muzeum>.

⁷ http://www.polonia.hu/index.php?option=com_contact&view=contact&id=26%3Alengyel-haz-dom-polski&catid=7%3Acivil-szervezetek&Itemid=14.

⁸ <http://www.polonia.hu/index.php/polonia-wgierska>.

⁹ <http://www.polonia.hu/index.php/gos-polonii>.

¹⁰ www.radio.hu.

¹¹ <http://premier.mtv.hu/Rovatok/Kisebbségimusorok.aspx>.

¹² <http://www.bem.hu/>.

¹³ <http://www.polonia.hu/index.php/samorzdy/7-civil-szervezetek/30-jozef-pilsudskitoertelenmi-tarsasag>.

civilszervezetek felterjesztése alapján a magyarországi Lengyel Perszonális Plébánia és Lengyel-templom részesült Kisebbségért díjban. A plébánia elődje 1908-ban alakult a Kőbányán megtelepedő lengyel hívők ellátására. 1991-ben kapta meg a Perszonális Plébánia címet. A templom a Lengyel Házzal közös telken áll, így a két intézmény együtt működése kiválóan segíti a budapesti lengyelek hitéleti és kulturális tevékenységét. A magyarországi lengyelek életében fontos kulturális szerepet játszik a „Dom Otwarty” (Nyílt Ház) Színjátszó Csoport előadásaival, a Magyarországi Lengyel Alkotók Fóruma képzőművészeti kiállításával, a Polonez Ifjúsági Néptáncgyűttes, valamint a 2007 óta működő győri és budapesti szabadegyetemek.

A közösség anyaországi kapcsolatai kiválóak, folyamatosan bővülnek. Szoros az együtt működés a lengyel Szenátus Külhoni Lengyelek Bizottságával, amely komoly anyagi támogatást is nyújt a magyarországi lengyel célú beruházásokhoz. Sikeres az OLKÖ és a Sziléziai Egyetem együttműködése a pedagógus-továbbképzés terén. 2004-ben a Szent Adalbert Egyesület és a Lengyel Római Katolikus Plébániatemplom a Nyugat-európai Lengyelek Lelkipásztori Egyesületének tagjává vált. Ugyanabban az évben a Magyarországi Lengyelek Múzeuma és Levéltára 2003-ban a Külhoni Lengyel Múzeumok Hálózatának tagja lett.